

Отримано: 10 червня 2022 р.

Прорецензовано: 30 липня 2022 р.

Прийнято до друку: 20 серпня 2022 р.

e-mail: Lnuzhdak@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-14(82)-106-108

Юрса Л. В. Етнокультурна ідентифікація нації крізь призму віків. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 14(82). С. 106–108.

УДК: 811.161.2'373

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3944-375X>**Юрса Людмила Василівна,**

кандидат філологічних наук,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕТНОКУЛЬТУРНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ НАЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВІКІВ

У статті ми проаналізували взаємодію мови та нації. Ми розглянули праці, що розкривають проблему мовних маркерів та соціолінгвістичних суперечок. Самостійність нації проявляється через лінгвопсихологічні особливості носіїв. Усвідомлення своєї приналежності проявляється через спосіб мислення, вираження думок, психологічному напрямі. Неорусинство утворилося в гирлі місцевих москвофілів та мадярофілів, які намагалися протидіяти національним українським рухам. Неорусинський рух – це анти-український напрям, який може призвести до геополітичних змін України. У статті ми використали описовий метод.

Русинська мова – це псевдонаукова гіпотеза, яка спрямована на дезинтеграцію суспільства. За період незалежності України не було дієвої мовної політики, яка регулювала різні псевдонаукові та псевдоісторичні рухи, що несуть загрозу для цілісності держави. Неорусинський рух зародився у 50-х роках ХХ ст. У цей час українці, які проживали на території Галичини, Буковини, Закарпаття, Надсяння, Холмицини, Пряшівщини, почали вчиняти спротив проти тоталітарного режиму радянської влади. За свідченнями літописів можна переконливо стверджувати, що власна назва Русь у Х – ХІІІ ст. мала стосунок виключно до земель сучасної Київщини. Етнонім русь – це збірний іменник, від якого за допомогою суфікса -ин утворився похідний етнонім русин. Назви Русь та русин поширилися і на західні землі.

Ключові слова: нація, етнос, мова, русинська мова, неорусинство.

Liudmyla Yursa,

candidate of Philological Sciences,

Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

ETHNOCULTURAL IDENTIFICATION OF THE NATION THROUGH THE PRISM OF CENTURIES

In the article, we analyzed the interaction of language and nation. We have reviewed works that reveal the problem of speech markers and sociolinguistic disputes. The aim of our article was to analyze the features of ethno-linguistic identification of representatives of the language group of Ukraine – "Ruthenians". We used a descriptive method. In the article we considered a pseudoscientific direction – neorusyn, which functions in the territory of modern Transcarpathia and beyond the boundaries of Ukraine, where the settlers from the West Ukrainian lands live compactly. We analysed the situation that was formed in the Transcarpathian region since the end of the XIX century and continues to the present time. Rusyn language is a pseudo-scientific hypothesis which is directed at the disintegration of society. With the help of manipulation schemes, is fulfilled the replacement of concept.

The Ruthenian language is a pseudo-scientific hypothesis aimed at disintegrating society. During the period of Ukraine's independence, there was no effective language policy that regulated various pseudo-scientific and pseudo-historical movements that threaten the integrity of the state. The neo-Russian movement originated in the 1950s. At this time, Ukrainians living in Galicia, Bukovina, Transcarpathia, Nadsyannia, Kholm, Presov, began to resist the totalitarian regime of Soviet rule. According to chronicles, it can be convincingly stated that the proper name of Russia in the X – XIII centuries, was related exclusively to the lands of modern Kyiv. The ethnonym Rus is a collective noun, from which the derived ethnonym Rusyn was formed with the help of the suffix -in.

Keywords: identity, rusyn, rusky yazyk, language.

Мовна особливість є однією із ознак етносу. Процес розвитку етномовних процесів відображає специфіку етногенезу нації.

Мова – одна з найбільш вагомих ознак ідентифікації нації. Адже вона впливає на розвиток та пріоритети народу.

Із кінця ХХ – поч. ХХІ ст. здійснено ряд досліджень, які проводять аналіз взаємодії мови та етносу на різних рівнях: соціо-, психолінгвістичному, етнографічному та інших. Ці праці розглядають проблему мовленнєвих маркерів та соціолінгвістичних упереджень.

Етнічна ідентичність нації має безпосередній зв'язок із символічною роллю нації, чим ідентифікує її спорідненість.

Ідентифікація народу через його лінгвопсихологічні особливості є надзвичайно важливою складовою самостійності нації. Ця тема актуальна не тільки для галузі мовознавства, а й для культури, політики тощо.

Усвідомлення своєї етнокультурної приналежності виявляється у способі мислення, вираженні думок, психологічному спрямуванні та способу висловлювання.

Процес мовлення, а також його сприймання є важливою складовою психолінгвістики. Це, на нашу думку, є одним із основних аспектів прояву та існування самостійності мови, а, отже, і народу загалом.

Метою нашої статті став аналіз особливостей етнолінгвістичної ідентифікації представників мовної групи України – "русинів", які здійснюють вплив на процес мовної взаємодії та формування мовної свідомості суспільства.

Основними завданнями статті стали: аналіз мовної компетентності та ставлення до мови носіїв певної лінгвістичної групи; дослідження зв'язків цих показників із особливостями етнічної ідентифікації народу; опис особливостей ідентичності досліджуваної групи крізь призму етнолінгвістичних показників. Ми намагалися довести фіктивність псевдонаукових теорій про існування окремого русинського мовного ареалу та нації, а також розглянули мовно-історичні зміни, які відбувались на крайніх західних землях України та стали причиною спекуляцій щодо етнічної приналежності народу.

Методи дослідження зумовлені специфікою матеріалу, який потребує системного підходу. У процесі дослідження ми використали такі методи: *теоретичні*: аналіз наукової літератури, яка пов'язана із проблемою дослідження, узагальнення інформації; систематизація отриманих результатів; узагальнення та порівняння теоретичних та емпіричних матеріалів; *опи-совий* метод: аналіз та порівняння значень, кореляційний аналіз.

Проблематика нашого дослідження полягає в ідентифікації народу як нації, зокрема на сприйнятті певних лексем, які на сьогоднішній день не мають чіткого утвердження і кодифікації. Це слугує підставою для різного роду як мовних, так і політичних спекуляцій. Зокрема, це такі лексеми: *русин, руснак, руски язык, руски народ*, які використовують на території України (Закарпаття) та за її межами: Пряшівщина, Сербія. Носії цих лексем, які компактно проживають на території інших країн, але є вихідцями із України, ідентифікують себе як українці.

Першим кроком нашого дослідження був аналіз даних, отриманих у процесі опрацювання фахової літератури, які характеризують мовну поведінку, компетентність та надання пріоритету респондентами своїй етнічній та мовній приналежності.

Результати аналізу свідчать про те, що представники групи "*руснаків*" Західної України значно частіше ідентифікують себе українцями, а українську мову вказують в якості рідної.

У кінці ХХ на поч. ХХІ ст. на околиці західних українських етнічних земель з'явився псевдополітичний рух так званих неорусинів. Їхня мета полягає у тому, аби довести окремішність *русинської* мови, зокрема її словацького (лемківсько-пряшівського) та польського (лемківсько-горлицького) варіантів. Всі ці спроби можна зарахувати до сепаратистських планів щодо перерозподілу території сучасної України, які відбуваються на знівельованні понять, їхнього сприймання та усвідомлення. На перший погляд проблема неорусинства сприймається як маргінальна, але події на Сході України та Криму показали, що нехтувати такими проявами та маніпуляціями на почуттях, сприйнятті та емоціях суспільства несе небезпеку для територіальної цілісності держави в цілому.

Русинський, кримський, донецький чи галицький сепаратизм – це лише різні личини основної загрози українській державності та цілісності українського етнокультурного простору, тому поблажливо-ліберальне ставлення до русинської проблеми в Україні можна розглядати як результат детальної, продуманої технології штучного націєтворення, що ставить собі за мету дезінтегрувати найзахідніші українські етнічні терени (Белей, 2017: 9 – 10).

Ідентифікація нації відбувається перш за все на її способі мислення, сприймання різного роду інформації та її відтворення, тобто – психологічному підґрунті. Психолінгвістична платформа є одним із шаблів самостійності народу, однією із складових його незалежності.

Втратою для української мови, культури та її політичного простору в цілому є цинічне викрадення українського етноніма *руский/русин/руснак* та глотоніма *руска мова*. Адже вони є питомо українськими лексемами, які на сучасній мовній, культурологічній, релігійній та політичній арені стали методами спекуляцій, а також впровадженні антиукраїнської політики неорусинства.

Неорусинський рух є геополітичною проблемою, значний деструктивний потенціал якої є важливим компонентом сучасної гібридної війни, веденої імперськими та реваншистськими силами проти України (Белей, 2017: 16).

Одними із пропагандистів неорусинського руху на території історичного Закарпаття став канадський історик Пол-Роберт Магочі. У 90-х роках 20 ст. Пол-Роберт Магочі активно працює над заснуванням неорусинської організації на Закарпатті, а також на території Східної Словаччини, Югославії (Сербії), Угорщини.

Такі науковці, як: Олекса Мишанич, Юрій Балега, Юрій Бача, Івана Ванат, Зузана Ганудель, Йосип Дзензелівський, Микола Дуйчак, Василь Німчук, Микола Мушинка, о. Атанасій Пекар, Мирослав Сополіга, Юліан Тамаш, Павло Чучка, Микола Штець та ін. відреагували на появу неорусинського руху десятками ґрунтовних наукових публікацій, де переконливо доводили, що автохтонне населення історичного Закарпаття у мовному, етнографічному та культурно-історичному аспектах є органічною частиною українського етнокультурного простору (Белей, 2017: 13 – 14).

Наше завдання полягає у тому, аби наголосити на неприпустимості у використанні назви *русин/руский* для найменування так званих неорусинів. Це неможливо з тієї причини, що є наслідком антиісторичної практики, мета якої полягає у заміні понять та їх вживання.

Щоб запобігти остаточному повторному викраденню в українців етноніма русин/руский, окрім широкої роз'яснювальної кампанії, не виключене і судове розв'язання цієї проблеми (Белей, 2017: 59).

У дискусії щодо мовної приналежності етнонімів *русин/руский*, а також психолінгвістичної усвідомленості своєї приналежності взяли участь чимало українських мовознавців як на території України, так і за її межами. Такі науковці, як Юрій Балега, Василь Німчук, Микола Мушинка, Микола Штець гостро відреагували на появу так званого неорусинського руху. Вказали, що він може призвести до геополітичних видозмін.

Проблема русинізму почала ставати предметом дискусій у кінці ХХ – поч. ХХІ ст. Її розглядали в Україні, Словаччині, Польщі, Канаді, Росії, Сербії. Частина учасників дискусії захотіли реанімувати ідеї галицьких, закарпатських та буковинських москвофілів другої пол. ХІХ ст. про існування так званої нації *русинів*. Прибічники такої ідеї прагнули створити власну державу на основі Закарпатської області та прилеглих до неї територій: Словаччини, Румунії, Угорщини, Польщі, Сербії.

Інші ж науковці гостро засудили такі сепаратистські настрої, які не мають жодних об'єктивних передумов. Зрозуміло, що всі ці псевдорухи та гіпотези – політично вмотивовані фактори, які спрямовані на дестабілізацію свідомості суспільства через заміну понять та розхитування цілісності держави.

У 60-х роках ХХ ст. проф. Павло Чучка обстежив усі села Закарпаття і з'ясував, що в середині ХХ ст. русинами називали себе тільки корінні жителі Рахівського, меншою мірою – Тячівського районів, а також населення північних сіл Міжгірського, Воловецького і Великоберезнянського районів, які, як відомо, протягом ХVІІ – ХVІІІ ст. переселилися на Закарпаття із сусідньої Галичини, звідки й принесли цей «основний» варіант самоназви. Закарпатські долиняни, починаючи від межиріччя Тересва – Терєбля на сході області і кінчаючи басейном річки Уж на її заході, у повсякденному вжитку донедавна називали себе тільки живимовним етнонімом руснаки (Чучка, 2005: 23).

Всі схеми неорусинської доктрини побудовані на технології маніпуляцій та псевдонаукових підходах. Ця доктрина оформилася як штучно сконструйована система препарованих фактів з історії, мови, літератури, фольклору, етнографії корінної східнослов'янської людності Закарпаття, що має конкретне технологічне призначення – створити ілюзію існування окремішнього “*русинського*” народу (Белей, 2017: 306). Найгірше, що випливає з цієї ситуації – це те, що пропагандисти неорусинства вкрай агресивно реагують на визнання українськості закарпатців, її культурних надбань.

За допомогою різних маніпуляцій намагаються утвердити псевдонауковий та псевдоісторичний етнос – *русинів*. Це спрямовано на дезорієнтацію українців та дезінтеграцію українського етнокультурного середовища. Зрозуміло, що такі заходи проводяться у призмі психологічного дисбалансу суспільства та розуміння себе як нації.

Русинська мова – абсолютна лінгвістична фікція, яка не має ні орфографічних, ні лексичних норм, а є асистемним конгломератом конгломератів вузько-говіркових, діалектних, загальноукраїнських та чужомовних (угорських, словацьких, церковнослов'янських, російських) елементів (Белей, 2017: 309).

Доказом того, що неорусинська ідеологія не має жодного наукового підґрунтя свідчить і той факт, що її пропагандисти до сьогоденних часів не визначилися із власною назвою держави. Існує кілька варіантів на її позначення: *Подкарпатська Русь, Пудкарпатська Русь, Підкарпатська Русь, ПУкарпатська Русь, Підкарпатська Русь, Пудкарпатська Русь*.

На території Закарпаття неорусинський напрям скерований на дезінтеграцію суспільства та забезпечення найширших можливостей для бізнесової верхівки влади. За межами України питання неорусинства розвивається за допомогою фінансової підтримки культурно-громадських закладів.

Загалом, результати нашого кореляційного аналізу дають змогу виявити загальну характеристику особливостей вживання української та етнічної мови та ставлення до них серед груп руснаків Західної України. Важливо було з'ясувати характер взаємозв'язку одержаних результатів з показниками етнічної приналежності та ідентичності.

Висновки. Підсумовуючи одержані результати, можна зробити висновок, що серед етнолінгвістичної групи руснаків України спостерігається збіг рідної та етнічної української мови. Її представникам притаманний високий рівень володіння своєю етнічною мовою.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у вивченні змін крізь призму етнолінгвістичної ідентифікації описаної мовної групи, які відбуваються у процесі соціальних трансформацій, зокрема: політичної конфронтації, міграційних процесів, а також культурологічних уподобань народу.

Неорусинство – антиукраїнський рух, який має дезінтеграційне спрямування та несе геополітичну загрозу для держави. Неприпустимо надавати можливість щодо висунення гіпотез та псевдонаукових теорій про існування *русинів* як окремої нації в Закарпатській області України. Такі прояви ми відносимо до рангу сепаратистських дій, які нівелюють історичні традиції, здійснюють заміну понять. Все це потрібно розглядати не тільки на мовному рівні, але і на політичному, адже може призвести до вкрай негативних наслідків.

За роки незалежності України так і не було створено дієвої стратегії, яка б застосовувала каральні заходи щодо існування та пропаганди антиукраїнського руху на Закарпатті. Державні органи лояльно ставляться до неорусинського руху, а часом і співпрацюють із його представниками. Це несе велику загрозу не тільки для лінгвістичного світу, але й для територіальної цілісності держави. Потрібно раз і назавжди заборонити використовувати самоназви *русин/русський* для найменування нового слов'янського народу, якого немає в природі, а утворений шляхом заміни уявлень, понять, маніпуляційними схемами та сепаратистськими намірами.

Зрозуміло, що для підтримки та розвитку псевдорухівкладаються чималі кошти зацікавлених осіб як у середині держави, так і поза її межами. Їхня мета – дезорієнтація суспільства та асиміляція українських національних меншин за кордоном.

Усвідомлення себе як нації, відчуття своєї етнокультурної самостійності та індивідуальності є важливою складовою для подальшого існування та розвитку. Психолінгвістичні норми процесу мовлення та його сприймання й усвідомлення є однією із особливостей подальшого розвитку мови, народу країни. Тому вкрай важливо підтримувати етнокультурну приналежність народу на всіх щаблях (мовних, культурологічних, політичних).

Створення дієвої мовної політики, а також законодавчої бази може врегулювати будь-які прояви псевдорухів, що призводять до сепаратистських чи асимілятивних наслідків.

Література:

1. Белей Л. “Русинський” сепаратизм: націєтворення in vitro. Київ, 2017. 392 с.
2. Чучка П. П. Національна свідомість закарпатських українців у XX столітті етнолінгвістичний та культурно-історичний аспект. Ужгород, 2005. 88 с.

References:

1. Belei L. “Rusynskyi” separatyzm: natsiietvorennia in vitro. Kyiv, 2017. 392 s.
2. Chuchka P. P. Natsionalna svidomist zakarpatskykh ukraintsvu u XX stolitti etnolinhvistychnyi ta kulturno-istorychny aspekt. Uzhhorod, 2005. 88 s.